

IKKE AKKURAT DEN RENE FORNUFT

Kritikk af den negative opbyggelighed

Av Nina Røed

Kritikk af den negative opbyggelighed

- Frederik Stjernfelt og Søren Ulrik Thomsen
Forlaget Vindrose
- 2005

Frederik Stjernfelt og Søren Ulrik Thomsen har i *Kritikk af den negative opbyggelighed* skrevet 7 essays med fokus på det de mener er en utbredt negativitetsideologi i det moderne samfunn. De sier eksplisitt at de ikke ønsker å fokusere på den generelle negasjonen eller negasjonen som vitenskapelig redskap, men de vil utfordre *negativismen*, som de mener er en ideologi med for mye makt spesielt innenfor områder som kunst, kultur og politikk. De vil avdekke ”den kritiske journalist” og ”den nyskapende, provoserende kunstneren”, og vise at disse egentlig ikke står for noe annet enn den negativitet de befester. Dette er så å si kjernen i deres motstand mot negativismen; den negative ideologien bidrar ikke med noe utenom å befeste sin egen posisjon. Den bidrar ikke til noe positivt, men kretser heller rundt former, argumenter og personer istedenfor sak og innhold. Det innholdsløse i en slik ideologi er skremmende, mener de, fordi det gir makt til personer og områder uten at denne makten er berettiget og uten at negativiteten fører med seg noe konstruktivt. Den negative tankegangen kan snu opp ned på maktforhold, blant annet fordi den som kritiserer ikke trenger å ha en positiv teori som kan kritiseres tilbake. Derfor blir det, så lenge negativitetsideologien styrer, et asymmetrisk maktforhold der den som kritiserer alltid stiller sterkest. Frederik Stjernfelt og Søren Ulrik Thomsen vil angripe de mytene som spinner rundt negativitetsideologien, og som gir dens *negativister* ufortjent anerkjennelse. De vil slå et

slag for den positive og meningsrettede debatten, ved å få negativitetsideologien fram i lyset.

De fire første essayene er skrevet av Fredrik Stjernfelt, som er lektor ved Københavns Universitet. Dette er den mest innholdsrike og informasjonsmettede delen av boken. Her framlegges og undersøkes negasjonen og negativitetsideologien på en tverrfaglig måte, der han knytter inn kjente navn fra både sosiologi, filosofi og idéhistorie. I kapittelet om ”overskridelsens vulgærmetafysik” knyttes negasjonen opp mot den ettertraktede rollen som offer. Dette er særlig tydelig innenfor kunstverden, der kunstneren vil bli oppfattet som om han er på kant med samfunnet, han vil stille seg utenfor det etablerte og derfra motta enhver kritikk med sin offerrolle som beskyttelse. Har man så fått rollen som offer så har man god sjanse til å senere å bli opphøyd til overmenneske. Stjernfelt mener kunstneren kan gjøre dette fordi det er en utbredt myte i samfunnet om offeret som overmenneske. Dette er eksemplifisert på sitt klareste i historien om Jesu korsfestelse, men også Platons hulelignelse ville vært relevant å trekke inn her. I dagens kunstverden skal kunstneren og kunstverkene helst krenke regler og bryte normer, og dette anser publikum som noe positivt og tilstrekkelig i seg selv. Derfor blir, i vurderingen av kunst, negasjonsformen dyrket istedenfor kunstverkens innhold, estetiske kvaliteter etc. I kunstverden, mener Stjernfelt, er negativismen blitt et tilstrekkelig kriterium for anerkjennelse.

I kapitlene ”Forstørrelse til Intethed – Lille negationshistorie” og ”Livet selv – Livsfilosofi og konservatisme” blir de historiske linjene oppstrekket idéhistorisk med fokus på utviklingen av negasjonen, og sosiologisk med fokus på hvordan *negativismen* gikk fra eliteideologi til masseideologi. Frederik Stjernfelt betrakter spesielt Hegels filosofi som

en betydelig påvirkningskraft i negasjonsideologien fordi den bringer inn ideen om mennesket som skaper historien ved hjelp av negasjon. Mindre viktig, men også betydelig, blir Adam Smiths idé om ”en usynlig hånd” som gjør hver enkelts egoistiske handling til noe positivt for samfunnet som helhet. Dette blir en påvirkende metafor. Stjernfelt mener at det idéhistoriske grunnlaget for *negativismen* kommer inn i politikken gjennom marxismen, og blir da en del av samfunnet gjennom 68’ernes avvísning av regler og normer og dens kunstneriske bohemideal. Han ser også livsfilosofien, representert ved blant annet Hegel, Nietzsche og Freud, som en del av negasjonshistorien. Livsfilosofien bærer med seg en underforstått avvísning av erkjennelsesteori, og dette gir grobunn for relativismen og negasjonen som eneste tankestruktur. Stjernfelt mener imidlertid at i motsetning til den filosofiske utviklingen av negasjonen, 68’ernes revolusjon og til og med høymodernismen, har negasjonsideologien utskilt seg og fjernet seg fra det konstruktive og positive aspektet ved negasjonen, slik at den nå verken bidrar til å skape verdier eller utvikle samfunnet. I dagens samfunn preget av negasjonsideologien blir negasjonen i seg selv sett på som tilstrekkelig indisium for noe vesentlig og verdifullt, og dette er problematisk.

Søren Ulrik Thomsen har skrevet de siste 3 kapitlene i boken. Disse er velskrevet og står i stor kontrast til Frederik Stjernfelts essays, som kan oppleves rotete og tett pakket av innhold. Thomsen er blant annet kjent i Danmark som lyriker, og dette gjenspeiles i tekstene hans. Hvis man ser bort fra den behaglige lesningen, opplever man imidlertid at han ikke kommer med noe nytt i forhold til temaet. Hans tre essays handler faktisk i liten grad om negativitetsideologien, istedenfor handler de mye om den protestantiske kirke og hans egne kristne tro. Ut fra tekstene hans virker det som om han har hatt en annen agenda enn det tittelen antyder; han bruker mer tid på å forsvare det tradisjonelle enn han bruker på å argumentere mot *negativismen*. Thomsen sier eksplisitt at han ønsker å forsvare kirkens og gudstroens autonome plass i samfunnet (s.101), og ved at han følger opp dette, gir ikke tekstene hans den forventede progresjonen. Essayene hans oppleves da som unødvendige, lite relevante for saken.

Kritikk af den negative opbyggelighed har en viktig agenda, men gjennomfører den ikke. Forfatterne sier eksplisitt at det de ønsker å polemisere imot er negativitetsideologien, altså den utbredte oppfatningen om at negasjon, kritikk og alt som bryter med regler og normer, er et tilstrekkelig indisium for at det som gjøres er bra. Men denne ambisjonen blir ikke gjennomført. La meg ta et eksempel fra ”Negativismen i kulturen” av Stjernfelt:

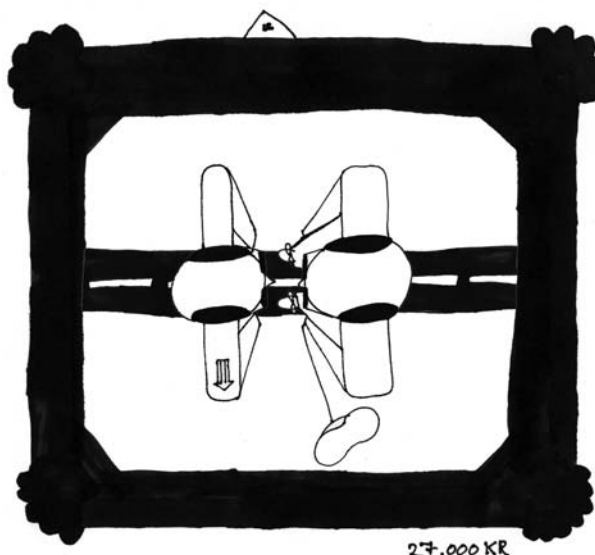
At negasjonen også retter sig mod institutioners formelle side blev klart for mig for mange år siden, hvor jeg skulle modtage Aarhus Universitets guldmedaille ved årsfesten. Jeg klædte mig ud i smoking, komplet med detaljer som en pink skjorte og alenlangt udslæt hår – blot for at opdage, at jeg havde begået et faux pas. Ved festen stak jeg ud

som en surreel påfugl – de fremmødte kom tøflende i maosutter og hva for en islandsk trøje de nu havde på det år. Jeg bemærkede manglen på doktoring hos en af de deltagende doktorer, og pludselig var det som om han næsten savnede ringen som et egnet knojern til at lukke munden på den ceremoniliderlige idiot. (96)

Hvordan skal dette kunne fungere som belegg? Selvopplevd kritikk, eller opplevelsen av at noen bryter en tradisjon, påviser ikke

uten videre eksistensen av en negativitetsideologi. Slike eksempler gjør at man begynner å lure på om agendaen med boken var en oppriktig interesse for et samfunnsfenomen, eller om dette her er to konservative gamle gubber som i sine siste åndedrag sparker fra seg for å beskytte sine vante tradisjoner fra forandring. Eksempelet er dessverre ikke det eneste av sitt slag i denne boken, og problemet med slike fortolkninger blir ikke tematisert av Stjernfelt og Thomsen. Dette trekker mye ned for boken som helhet.

En annen svakhet ved boken er at det blir hevdet at det var 68’erne som førte negativitetsideologien inn i samfunnet, uten at det blir særlig argumentert for denne påstanden. Samtidig lar forfatterne denne tesen bære mye av den historiske analysen. Thomsen & Stjernfelt prøver seg på samfunnsanalyse, men hopper over delen der ide-

ene faktisk manifesterer seg i folket og der den blir en del av samfunnets habitus, og ender dermed med å anta det faktum de prøver å bevise. Stjernfelt bruker mye tid på å vise at det finnes en negativitetsideologi i dagens samfunn, i tillegg til den idéhistoriske analysen, men han bruker ikke tilstrekkelig tid på å vise hvordan disse kobles, og hvordan de til sammen blir til en samfunnsforklaring av ideer og ideologi. Dette er synd fordi det gir inntrykk av mye synsing og idiosynkrasi. De viktige poengene, som boken absolutt har, mister sin kraft når usakligheter blir påtrende for leseren. Det er spesielt Frederik Stjernfelt som ikke oppfyller de faglige krav man bør stille til en slik bok,

men det er også han som kommer med de fleste viktige poengene. Søren Ulrik Thomsen kommer med så få relevante påstander og essayene hans oppleves som så totalt unødvendig lesning, at man lurer på hvorfor de i det hele tatt har blitt med i boken. Det er et lite paradoks at de som kritiserer kritikerne faktisk bidrar med vesentlige poenger i samfunnsdebatten. Da boken kom ut i Danmark skapte den debatter på mange plan, blant annet ble det en trosdebatt rundt Thomsens essays. Forhåpentligvis vil man her i landet kunne trekke ut de viktige bidragene som boken gir i forståelsen av samtiden og la det negative ligge.